

ne z vidika geneze plastičnega lika in kulture. Naše kiparstvo v celoti namreč še ni prešlo od svoje učne dobe in problemov učenja do resničnega skulpturalnega ustvarjanja. In posebno Kosova plastika nas na celih obširnih območjih v tem pogledu kar najmanj zadovoljuje. V njej imamo danes dvoje popolnoma inertnih substanc kiparskega ustvarjanja, s katerima stojimo pred pragom bistva skulpture, kjer pa Tine Kos zdaj oblikuje šele poetična nastrojenja v plastičnem in to pač bolj iz čistega in prirojenega veselja nad tem načinom izražanja, nego iz notranje nujnosti in problematike, namreč prostor in maso. Forme Kosova dela danes še nimajo, ampak le neko navidezno formo popolne prirejenosti mase in prostora, in sicer amorfnega prostora okrog figure in ne kiparski predelane in ustvarjenega prostora figure. Kljub ogromni masivnosti in telesitosti se zato zde figure Kosove plastike absolutno neprostorene, niti ne ploskovite, nego kaotične, ker je njih notranji organizacijski princip kaotična, neurejena masa. Z izjemo emblemov Delavski par in Vasovanje so vse Kosove skupine prostorno zmedene rešitve problema, učna doba. In v večini del — zato poudarjam razliko med boljšimi in slabšimi — mu tudi ne moremo priznati, da eksistirata zanj ploskev in linija kot funkciji imaginarnega plastičnega lika forme, nego ju nahajamo le kot nujna agregata in svojstvi mase; ploskev in linija se mu rodita pač, ker pri »oblikovanju« obrezuje in urejuje in omejuje brezmejno in brezformno tvarino, primarna prvina kiparske oblike pa zanj ni ne eno ne drugo.

S tvarno ta Kosova dela ne predstavljajo toliko, kolikor pripovedujejo in tudi to ne toliko o sebi, kolikor o drugem in so nekaka primitivna, vsakemu dostopna čitanka. In čisto naravno in nujno sledi iz takega značaja plastike, da se iz nje izvirajoča konkretna vsebina lahko imenuje razpoloženje, kajti to je vendar duševni profil mase, narave, snovi, ki ni posebej oblikovana, in ravno do takih razpoloženj v plastičnem se je Kos v svojem delu doslej povzpел. Tam pa, kjer ta organizacijska principa, masa in amorfní prostor, najsigurneje odpovesta, namreč v celotni figuri in v skupini, tam sta pri Kosu doslej tudi odpovedala in najboljše njegove stvari so okrajšave: Lastni portret, Vasovanje, Delavski par ter še nekaj drugih, v kolikor namreč Kos iz nekega pravilnega ocenjevanja svojega naturela ni sploh samo kipar takih okrajšav in emblemov (prim. reprodukcije albuma s tega vidika). Na konkretni vsebinski plati pa pomeni tak značaj gledanja recimo na objekt človek tudi občutno prikrajševanje »duše« in njenih izraznih bogastev, pauperizacija. Mogoče se sicer to kje imenuje drugače kakor pri meni, a vrsta Kosovih statuet je zame v svojem večjem delu tak psihičen dolg čas in zato se ne morem dovolj načuditi Delavskemu paru in Vasovanju.

K os je kot kipar izšel iz ene onih podobarskih delavnic, kakršnih nam je nekaj dalo prejšnje stoletje. Njegovemu delu se ta tradicija pozna i v konceptu i v rokodelski plati (gl. o tem DS 1929, 9): to je nekaka tradicija, prenesena v profano polje. In dejstvo, morda sicer — hvalevredno — da se je on edini izmed naših kiparjev ognil Meštrovicju, ki je manira, je brezpomembno spričo resnice, da se ni ognil slabi tradiciji.

Rajko Ložar.

D amir Feigel: **Faraon v Iraku.** Založba tiskarne »Edinost« v Trstu, 1929. Strani 90. — Kdor hoče nekoliko otroško vedrega razpoloženja, naj si kupi to knjižico, ki se v njej zreali zabavni in burkasti tip našega človeka iz Primorja. On ve, da ima življenje poleg teže in resnosti tudi lahko in veselo stran, samo potruditi se je treba, da jo odkriješ. Zato imajo navadno ti ljudje višjo inteligenco, ker se dvignejo nad običajno, trudno in dolgočasno pojmovanje življenja. Feigel je jako iznajdljiv in spretno koketira z otroško naivnostjo, da se neovirano in neprisiljeno razvija njegov humor, ki je brez zbadljivosti in se nikoli ne prevrže v satiro, dasi je polno prilike za to; to je čista komika, ki nima drugega namena, kot da se izživi. Osnovana je na mehanizmu preobleke in na mehaničnem stopnjevanju, kot je te oblike razložil Bergson. Praoblika je sneženi val ki postaja vedno večji, ko se toči navzdol. Tukaj je prav za prav kombinacija v krogu, da se vse vrne na prvotno mesto. Faraon, ki uide iz muzeja, spravi pokonci ves upravni in javni aparat, policijo, orožnike, sodnijo, časopise, znanost, burka in noroglavost raste radi podobnosti obleke, dokler faraon zopet ne pride sam v krsto nazaj, ko je opravlil svojo pokoro. Vsi napori ljudi so napravili le mnogo hrupa za prazen nič.

Dr. J. Šile

F ran Zwitter: **Starejša kranjska mesta in meščanstvo.** Inavguralna disertacija. S podporo oblastnega komisarja obl. samouprave ljubljanske oblasti založila Leonova družba, 1929.

R azprava se peča najprej s problemom postanka naših mest, nato z mestnim gospodom in razvojem mestne avtonomije ter končno z gospodarskim položajem mest. Tendenca pisateljeva je, da dokaže, da so pri postanku in razvoju kranjskih mest v poznem srednjem veku prevladovalle iste razvojne tendence kakor za evropska mesta sploh. **V** estno sestavljena studija, kjer bo lokalni zgodovinar našel mnogo hvaležnih pobud, nam je nov dokaz za to, kako smotno usmerja zgodovinski seminar naše univerze delo svojih gojencev na raziskovanje temeljnih problemov naše domače zgodovine.

Frst.

J anko Tavzes: **Slovenski preporod pod Francozi.** Inavguralna disertacija. Ljubljana, Samozaložba, 1929.

P ri čitanju te disertacije se nam pogosto vsiljuje podobnost kratke ilirske dobe z našo sodobnostjo. To povečuje aktualnost te studije, ki je strujen pregled tega, kar doslej vemo o slovenskem preporodu pod Francozi. Novi izsledki se nanašajo predvsem na poglavja o cenzuri in šolstvu, kjer je črpal iz novoodkrita arhivalnega gradiva v drž. licejski knjižnici v Ljubljani. Svoj oris si je razdelil v dva glavna dela, od katerih prvi označi kulturno oboležje, drugi prosvetne razmere v Iliriji. Rezultat se glasi, da je francoska Ilirija kljub svoji kratkotrajnosti važen moment v razvoju slovenskega narodnega preporoda, ki se je pričel sicer že nekoliko prej, vendar je bil njegov tempo še počasen in se je pospešil prav z Ilirijo, ki je na mah ukinila Slovencem neprijazno tradicijo jezikovno-kulturne prakse ter odprla našemu jeziku svobodno pot. Razen tega pa se je močno razširilo kulturno obzorje njenega izobraženstva. Težko je prerokovati, kakšen bi bil tempo našega kulturnega razvoja, če bi se bil obdržal ilirski režim, gotovo pa je, da so se mu odpirale najlepše perspektive.